

Prospecció i dels sondeigs arqueològics : variant del Port de Comiols, eixamplament i millora de la carretera C-1412 tram Biscarri - Figuerola d'Orcau

Eva Solanes i Protony

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

Index

Context geogràfic	p. 2
Context geològic	p. 2
Context històric	p. 3
Context arqueològic	p. 3
La prospecció arqueològica	p. 4
Vil·la de la Serreta	p. 8
Vil·la dels Horts	p. 13
Castell de Castelltallat	p. 18
Vil·la de Llorís	p. 22
Necròpolis de Vanivell	p. 27
Forn de Glaç	p. 30

Context geogràfic

El municipi d'Isona i Conca Dellà es troba situat a la comarca del Pallars Jussà i queda limitat a l'oest per la Noguera Pallaresa, al nord per les serres de Sant Corneli i de Carreu, i a migdia per la serra del Montsec de Rúbies. Al sud, el Montsec de Rúbies enllaça amb els estreps de la Serra de Comiols

Des del punt de vista hidrogràfic, i a part de la Noguera Pallaresa, a l'oest, la Conca Dellà queda emmarcada pels seus afluents, el Carreu al nord, i el Barcedana al sud. A l'est, i immediatament després de la serra de Comiols, baixa el riu Rialb.

La Conca està travessada d'est a oest pel riu de Conques i pel riu Abella, afluents de la Noguera Pallaresa.

La configuració de la Conca Dellà en una depressió, amb una alçada mitjana de 500 m. sobre el nivell del mar, envoltada de muntanyes, fa que gaudeixi d'un clima més aviat mediterrani.

Context geològic

La Conca Dellà s'emmarca dins de la Depressió Mitja, que configura una de les tres unitats geomorfològiques definides en el Pallars. La Depressió Mitja es compon de diferents relleus molt compartimentats per la xarxa fluvial, cosa que crea grans contrastos altitudinals molt marcats degut a la irregularitat del relleu.

La Conca està configurada per un conjunt d'estructures plegades, compostes per materials que pertanyen al Mezoic – Eocé i que, després de la seva formació en les diferents fases de plegament alpi van ser fossilitzades, segurament en la seva totalitat, per materials terciaris continentals. Aquestes estructures mezoico – eocenes i els relleus Terciari residuals apareixen juntament amb altres formes erosives i acumulatives tan terciàries com quaternàries.

La Conca de Tremp – Isona constitueix el sector més característic de la Depressió Mitja Pirenaica. Es tracta d'una perllongació occidental dels relleus de l'anticlinal de Bòixols – Coll de Nargó que, tot i que acaba amb un tancament periclinal a l'alçada de la Noguera Pallaresa, manté la continuïtat geomorfològica pel seu sector sud fins a ser fossilitzat pels conglomerats terciaris de la unitat de Set Comelles – Llaràs – Gurp, on ja afloren els nivells infracretacis. S'han d'esmentar una colla de falles oest – est, entrecruades amb d'altres de transversals. A l'oest de Basturs, l'eix de plegament emergeix de nou per conformar la cúpula de Sant Corneli, tancant de forma periclinal i definitiva en la Noguera Pallaresa.

Entre Bòixols i Coll de Basturs, el conjunt de l'Alt Abella – Carreu es replega en sinclinal. En canvi, a l'oest de Coll de Basturs, l'absència d'encavalcaments permet que aquests nivells cretacs siguin més amplis i s'originin una gran unitat al sud – oest de la Serra de Sant Corneli. La perllongació més occidental d'aquestes estructures conforma les costes de Santa Engràcia, a l'oest de la Noguera Pallaresa, on la formació desapareix

davall dels conglomerats de la Serra de Llaràs. Tota aquesta gran alineació està limitada al nord per la vall de Carreu que la separa dels conglomerats de la formació de Collegats i, al sud, per la pròpia Conca.

En definitiva, aquest complex conjunt d'elements de relleu actua com a divisòria entre dues àrees ben diferenciades, tot i que, en certa forma inextricables, com ho són les conques de la Pobla de Segur i de Tremp – Isona (PEÑA, 1983, p.p. 161 – 167).¹

Context històric

El context històric de la zona prospectada va íntimament lligat a la història de la ciutat d'Aeso, des del moment en què, amb la conquesta romana del país, la fundació de ciutats amb un urbanisme plenament romà va suposar la transformació del medi rural per la repartició de terres.

La ciutat romana es trobaria parcialment a l'actual nucli d'Isona. Les excavacions realitzades han permès constatar que hi hauria un assentament anterior conegut com Eso.

Entre els anys 140 - 120 aC., s'hi instal·laria un campament militar i ja entre els anys 100 - 80 aC. es fundaria Aeso, una ciutat emmurallada en forma d'hexàgon amb els angles axamflanats i que ocuparia en aquest moment unes quatre hectàrees.

Les darreries del s. I dC. suposen un canvi important, la ciutat viu el seu moment més àlgid, creixent fora el recinte de les muralles, almenys dues hectàrees. Aquest fet correspon a l'adquisició del rang de *municipium*. És en aquest moment quan es documenta el volum epigràfic més gran de la Catalunya interior.

A finals del s. III dC., la ciutat pateix una forta devallada, quedant reduïda a la part més elevada, i que per la documentació arqueològica sembla que es mantindria fins a finals del s. IV i inicis del s. V dC.

A partir d'aquest moment, es desconeix el procés que segueix la ciutat fins a època medieval cristiana, quan la ciutat apareix convertida en una petita vil·la closa.

Context arqueològic

La intensa activitat de prospecció desenvolupada per l'equip P.R.A.M.A i el Museu de la Conca Dellà, permet establir els paràmetres generals que caracteritzen la zona i constatar que l'*ager* d'Aeso, que ocuparia pràcticament el que és la Conca Dellà, tindria

¹ op. cit. REYES, 1991

davall dels conglomerats de la Serra de Llaràs. Tota aquesta gran alineació està limitada al nord per la vall de Carreu que la separa dels conglomerats de la formació de Collegats i, al sud, per la pròpia Conca.

En definitiva, aquest complex conjunt d'elements de relleu actua com a divisòria entre dues àrees ben diferenciades, tot i que, en certa forma inextricables, com ho són les conques de la Pobla de Segur i de Tremp – Isona (PEÑA, 1983, p.p. 161 – 167).¹

Context històric

El context històric de la zona prospectada va íntimament lligat a la història de la ciutat d'Aeso, des del moment en què, amb la conquesta romana del país, la fundació de ciutats amb un urbanisme plenament romà va suposar la transformació del medi rural per la repartició de terres.

La ciutat romana es trobaria parcialment a l'actual nucli d'Isona. Les excavacions realitzades han permès constatar que hi hauria un assentament anterior conegut com Eso.

Entre els anys 140 - 120 aC., s'hi instal·laria un campament militar i ja entre els anys 100 - 80 aC. es fundaria Aeso, una ciutat emmurallada en forma d'hexàgon amb els angles axamflanats i que ocuparia en aquest moment unes quatre hectàrees.

Les darreries del s. I dC. suposen un canvi important, la ciutat viu el seu moment més àlgid, creixent fora el recinte de les muralles, almenys dues hectàrees. Aquest fet correspon a l'adquisició del rang de *municipium*. És en aquest moment quan es documenta el volum epigràfic més gran de la Catalunya interior.

A finals del s. III dC., la ciutat pateix una forta devallada, quedant reduïda a la part més elevada, i que per la documentació arqueològica sembla que es mantindria fins a finals del s. IV i inicis del s. V dC.

A partir d'aquest moment, es desconeix el procés que segueix la ciutat fins a època medieval cristiana, quan la ciutat apareix convertida en una petita vil·la closa.

Context arqueològic

La intensa activitat de prospecció desenvolupada per l'equip P.R.A.M.A i el Museu de la Conca Dellà, permet establir els paràmetres generals que caracteritzen la zona i constatar que l'*ager* d'Aeso, que ocuparia pràcticament el que és la Conca Dellà, tindria

¹ op. cit. REYES, 1991

una evolució cronològica similar a la ciutat. L'ocupació d'aquest espai és molt elevada i presenta una gran densitat d'assentaments de diferents morfologies²

Malgrat sembla que el substrat d'Aeso tindria un origen autòcton, cal assenyalar l'absència de qualsevol mena de vestigi atribuïble a l'horitzó Ibèric Ple, tot i que cal tenir present que les zones estudiades no responen als paràmetres que podrien regir els nuclis d'hàbitat dels pobles pre - romans.

Tanmateix, ja en un període Tardo – Ibèric i Republicà es documenta una intensa activitat a la zona, que responen a un jaciment i dues localitzacions de materials dispers: Aeso, vil·la dels Horts i vil·la del Tossal de la Collada. En aquests moments, Aeso, correspondria a un assentament de petites dimensions, l'emplaçament i el tipus de terres del qual semblen indicar una orientació econòmica centrada en una agricultura d'artiga o en la ramaderia.

L'etapa Alt Imperial representa un considerable increment en el número de localitzacions, tot i que una bona part d'elles tenen una petita extensió i presenten pocs materials ceràmics. Dins d'aquestes, cal destacar la vil·la dels Horts i la vil·la del Cementiri de Sant Romà d'Abella, que presenten quantitats molt altes de ceràmica. És en aquest moment quan es documenta, també, la vil·la de Lloris, tot i que el material ceràmic hi es representat en menor grau. Tanmateix, Lloris representa la localització oriental de més importància de tots els jaciments inventariats i caldria situar – la dins del grup d'assentaments de terrassa a baixa cota que aprofiten terres de bona qualitat.

La resta de petites localitzacions s'emplacen en punts claus de la xarxa viària o sobre petites elevacions dominant el territori circumdant.

Pel que fa al període Baix – Imperial, només s'ha constatat una quantitat minúscula de vaixel·la de taula i que es localitzen en alguns centres pertanyents a l'etapa alt – imperial.

De totes aquestes dades, cal extreure'n la relació que existeix entre l'estructuració del poblament i la creació d'una xarxa viària antiga. D'aquí cal observar l'existència de tres eixos fonamentals al llarg dels quals s'alineen la major part dels jaciments documentats:

- Eix Abella de la Conca – Isona – Aransís: al llarg del qual s'alineen el jaciments de Ferginals, la vil·la dels Horts i la possible cantera situada a l'antic camí de Sant Salvador.
- Eix Conques – Sant Romà d'Abella
- Eix Çovet – Isona – Basturs: al llarg del qual, en el punt que travessa el Barranc de la Colomera, es va documentar l'estrep d'un pont, la tècnica constructiva i els materials del qual semblen indicar la seva cronologia romana.

En conclusió, "les prospeccions dutes a terme a l'*ager aesonensis* porten a pensar que el moment clau de creació del sistema de poblament que impera en aquesta zona durant l'època de domini polític romà va ser l'etapa tardo – ibèrica / republicana, moment en el que es crea la ciutat com a tal i en el que comencen a sorgir els primers assentaments de plana ja alineats amb els eixos viaris³.

---

² REYES, 2000

³ REYES, 1991

Motius de la intervenció

La possible afectació al patrimoni arqueològic que implicava el projecte del traçat de la "Variant del Port de Comiols" corresponent a l'eixamplament i millora de traçat de la carretera C - 1412 en el tram entre Biscarri i Figuerola d'Orcau, va contemplar el seguiment arqueològic de les obres de construcció de la carretera.

El seguiment ha tingut com a objectiu l'elaboració d'un informe d'afectació arqueològica, d'acord amb les exigències legals d'aplicació a l'obra, recollides en la *Ley 16/1985, de 25 de junio, de Patrimonio Histórico Español* i en el *Real Decreto de Evaluación de Impacto Ambiental, de 30 de setiembre, de 1998*, que comprometen al Contractista a realitzar, com a part de la Integració Ambiental de l'obra, un *Projecte d'Intervenció Arqueològica*.

Metodologia de la prospecció

La prospecció arqueològica ha consistit en el seguiment visual del tram que afectava la carretera una vegada aquest havia estat netejat per la màquina desbrossadora. Les característiques de la zona que responen a camps de conreu de secà i el fet que la prospecció es realitzava durant el mes de juny, just abans que els camps haguessin estat segats, impedia de poder prospectar a partir d'una anàlisi visual d'absència / presència d'evidències arqueològiques abans que la màquina obrís el traçat.

Tanmateix, aquesta mancança s'ha pogut suplir gràcies a la col·laboració de Teresa Reyes, autora de la Carta Arqueològica i d'extenses prospeccions a la zona per tal de conèixer l'ager aesonensis.

A vista d'això, per realitzar aquest treball de prospecció s'ha seguit el procediment següent:

1.- Consulta de la Carta Arqueològica del Pallars Jussà, elaborada pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, amb l'objectiu d'identificar els jaciments arqueològics susceptibles de ser afectats pel traçat de la carretera.

2.- Recerca bibliogràfica

3.- Treball de camp, que s'ha dut a terme a banda i banda del traçat de la carretera, sobre les zones de préstec i sobre les zones d'abocament, definides en el projecte d'obra. Bàsicament ha consistit en:

- Revisió sobre el terreny de la informació sobre els jaciments arqueològics coneguts. S'ha visitat tots els jaciments per determinar l'afectació i definir les mesures a emprendre.
- Prospecció d'alta intensitat de les zones on no hi havia documentat cap jaciment arqueològic.

- Sondeig en els punts on hi havia marcat algun jaciment o on es recuperava material ceràmic en superfície, per tal de conèixer i definir l'afectació arqueològica i les mesures a prendre.

Resultats de la prospecció i d'afectació arqueològica

En el moment d'iniciar la prospecció arqueològica es comptava amb un gran coneixement de la zona gràcies a l'intens treball de prospecció dut a terme per l'equip PRAMA i pel Museu de la Conca Dellà. Si bé en un principi, es van valorar quinze jaciments susceptibles de ser afectats pel traçat de la carretera, la prospecció ha permès evidenciar com, aquest, només n'afecta directament a quatre.

Entre els jaciments prèviament coneguts i que es veien afectats directament pel traçat de la carretera, els treballs de prospecció s'han completat amb la realització de sondeigs (Vil·la dels Horts, Vil·la de Llorís). Aquest fet ha permès conèixer, delimitar, documentar i avaluar el conjunt de jaciments i l'afectació que havia de produir en ells el traçat de la carretera; igualment, durant els treballs de prospecció s'ha pogut localitzar dos jaciments nous, fins ara inèdits (Necròpolis de Vanivell i Forn de Calç).

Alhora, la realització d'aquests sondeigs ha permès constatar la no evidència de restes arqueològiques en alguns dels trams que en principi havien estat marcats com a zona arqueològica (Vil·la de la Serreta).

Voldríem destacar, també, els sondeigs realitzats al Castell de Castellallat. Si bé el traçat de la carretera no l'afectava directament, la localització d'estructures documentades a la vessant del turó i la dispersió de material ceràmic ens van obligar a realitzar un sondeig per tal de comprovar que, efectivament, les restes no corresponien a èpoques antigues.

La prospecció arqueològica ha permès documentar com el traçat de la carretera afecta directament als jaciments de la **Vil·la de Llorís** i **Necròpolis de Vanivell**, ambdós jaciments localitzats en una cota molt superficial i ubicats a l'eix central del traçat.

La **Vil·la dels Horts** mereix una menció a part, ja que, si bé s'ubica dins el traçat, les restes arqueològiques apareixen en una cota de - 0.90 m., justament en un indret on no es produeix cap rebaixament de terres. Tanmateix, és important assenyalar que, si bé el traçat de la carretera no malmet el jaciment, amb la construcció d'aquesta es perdrà tota possibilitat de recuperar la informació que podria generar.

Com a zona indirectament afectada, caldria mencionar el **Forn de Calç**, ja que, tot i que no s'ubica dins de la traça, el projecte d'obra contempla un important rebaixament de terres a pocs metres, cosa que el sotmet a un elevat risc de degradació.

Per contra, els sondeigs a la **Vil·la de la Serreta**, han permès delimitar l'extensió del jaciment i evidenciar que en la zona que afecta el traçat de la carretera, no es documenten restes arqueològiques. Tanmateix, seria convenient continuar el seguiment arqueològic durant la realització dels treballs de construcció de la carretera que impliquen un gran rebaixament de terres, especialment en els sectors immediats a la zona delimitada

Igualment, els sondeigs realitzats al **Castell de Castelltallat** han permès documentar com les estructures documentades corresponen a marges i com, en el cas d'haver – hi hagut jaciment, aquest hauria estat arrasat, ja que en alguns punts, el terreny natural es documenta en una cota d'uns – 10 / 30 cm.

El grau afectació arqueològica que produeix el traçat de la carretera en la zona prospectada és considerablement greu, entenent que la importància de cadascun dels jaciments recau en el fet que, aquests, no s'interpreten de manera aïllada, sinó formant part d'un conjunt: el territori romà d'Aeso.

Com a elements integrants d'aquest conjunt caldria considerar, també, la destrucció que suposa la construcció de la carretera en el camí de Sant Salvador de Toló, el camí del Solà i el Camí dels Carros, interpretats com a vials que formarien part del sistema coherent de centuriació del territori d'Aeso. Si bé s'han tingut en compte durant la prospecció, el fet que siguin camins de pas actuals ha impedit de poder realitzar sondeigs en el tram afectat. Si més, en el moment en què es produeixin els moviments de terra, caldria tenir present el seguiment arqueològic d'aquests trams.

A continuació es presenten les fitxes de cadascun dels jaciments on es contemplen els resultats dels sondeigs i el grau d'afectació arqueològica que provoca la carretera.

Bibliografia

- PAYÀ, X. – PUIG, F – REYES, T.: “Primeres datacions dels nivells fundacions d'Aeso”; Revista d'Arqueologia de Ponent, núm: 4, Lleida 1994
- REYES, T.: Aproximació al poblament romà a les rodalies d'Aeso: un assaig metodològic; Tesi de Llicenciatura, Universitat de Lleida, Lleida 1991. Inèdit
- REYES, T. – GONZÁLEZ VILLAESCUSA, R. – GARCIA BIOSCA, J.E.: “Estudi de l'Ager Aesonensis (Isona i Conca Dellà, Pallars Jussà)”; Revista d'Arqueologia de Ponent, núm. 8, Lleida 1998
- REYES, T: “Ciutat romana d'Aeso, Isona i Conca Dellà, Pallars Jussà”; a Jornades d'Arqueologia i Paleontologia 2000. Preactes, Lleida 2000
- BELLÉS, X.: El castell de Llordà. Una història escrita amb pedres; Garsineu edicions, Tremp 1993

Identificació

Tipus de jaciment: Vil·la
Cronologia: Època romana republicana

Situació

Municipi: Isona i Conca Dellà
Comarca: Pallars Jussà
Coordenades topogràfiques: 31TCG373643
Alçada: 590 m. s.n.m.
Accés: Des del poble d'Isona en direcció a Tremp, cal agafar un camí a l'alçada de la Granja de Llordes fins arribar a uns camps d'ametllers on es troben les restes.
Situació: El jaciment es situa a les partides Prop de Sòl i les Gavarrelles, a banda i banda del barranc de Mas de Mitjà.

Descripció

Context arqueològic:

Emmarcada enmig d'un camp en un indret on el terreny forma una suau vessant el jaciment es situa a pocs metres del Camí dels Carros, via a la qual s'atribueix un origen romà. En la seva banda nord – oest, en una distància de ..... m., es documenta la vil·la de la Bastida i, en la seva banda nord – est, en una distància aproximada de ..... m. es documenta la vil·la dels Horts.

Referències arqueològiques:

Durant el procés d'elaboració de la Carta Arqueològica es va poder documentar una petita concentració de materials ceràmic dispersats sobre la lleugera elevació que domina el terreny circumdant.

Malgrat no haver – se documentat estructures, durant les prospeccions de 1984 en van poder recollir en superfície fragments ceràmics corresponents a època alt imperial, amb presència de Campaniana A, terra sigil·lada Sudgàlica i Hispànica i ceràmiques comunes oxidants.

Intervencions anteriors

- T. REYES, prospeccions al Pallars Jussà, 1989
- T. REYES, prospeccions al Pallars Jussà, 1991

Bibliografia

- Carta Arqueològica: Pallars Jussà. Arxiu d'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya. Servei d'Arqueologia, 1984.
- REYES, T.: Aproximació al poblament romà a les rodalies d'Aeso: un assaig metodològic. Tesi de Llicenciatura 1991. Inèdit.

Durant el seguiment arqueològic de les obres de construcció de la carretera es va poder constatar que el jaciment es situava entre els quilòmetres PK 41 + 900 i PK 41 + 620 del projecte de traçat i, per tant, quedava afectat per aquest.

Malgrat no hi havia evidència d'estructures, la protecció legal existent del jaciment, així com la recuperació en superfície de material ceràmic, va fer que es realitzés un sondeig arqueològic per tal de poder identificar i valorar l'afectació que produiria la carretera.

El sondeig es va realitzar entre els dies 18 i 20 de juliol de 2001, sota la direcció tècnica d'Eva Solanes i Potrony.

Característiques del sondeig

El tram que afectava la carretera es situava a banda i banda del barranc de Mas de Mitjà, limitant, a l'est, per l'indret on es bifurquen els camins del Solà de Baix i del Solà de Dalt a la partida de les Gavarrelles i, a l'oest, pel tram conservat del camí del Solà de Baix. L'indret es divideix en dues grans esplanades a banda i banda del barranc que desdibuixen una clara pendent en direcció a aquest.

El sondeig arqueològic va consistir en l'obertura de diverses cates, amb l'ajuda d'una màquina retroexcavadora MIXTA JCB 3D, en tota la zona que quedava afectada pels posteriors moviments de terra, per tal de poder documentar nivells arqueològics i delimitar possibles estructures.

Donat que, aparentment, no era possible d'identificar cap sector especialment interessant per iniciar el sondeig i que gairebé no es localitzava material ceràmic en superfície, les cates es van obrir cada deu metres en les zones immediatament més properes al barranc i cada vint metres en els indrets on el nivell natural apareixia en una cota alta i no hi havia evidències de material arqueològic.

Les mesures de les cates realitzades prenen una amplada d'1 – 1,5 m. d'amplada i uns 2 – 3 m. de llargada i, davant la no evidència de restes arqueològiques, es va rebaixar el nivell fins arribar a la cota del terreny natural.

Vist que la distància entre la vil·la de la Serreta i la vil·la dels Horts era curta i que en superfície es podien recollir abundants fragments de material ceràmic, es va sondejar el tram que quedava afectat per la carretera entre els quilòmetres PK 41 + 100 i PK 41 + 620. En aquest tram, donat que el nivell natural sortia a una cota entre uns 20 i 30 cm. des de la coberta vegetal, les cates es realitzaren cada 50 m. i només en la banda nord del traçat, ja que en la banda sud de la carretera, el nivell natural aflorava a la superfície en molts punts.

Una vegada finalitzat el sondeig arqueològic podem assenyalar que no s'han documentat evidències arqueològiques en el tram de la vil·la de la Serreta afectat per la carretera. En tot el tram sondejat, tret la coberta vegetal, s'ha pogut documentar com el nivell natural assoleix una cota de -20 - 30 cm. Aquest es caracteritza per ser un sediment argilós que pren una coloració groguenca, sota el qual es disposa un estrat de graves. L'evidència de l'arrasament que havia patit el terreny es posava al descobert en els punts més alts del traçat, en els quals, a una profunditat d'uns -10 m., es documentava directament el sediment gravós.

En general no s'ha pogut localitzar material ceràmic en tot el tram sondejat, tret de petits fragments residuals recuperats en la cata més propera al barranc per la seva vessant est. Tanmateix, aquests, que corresponen a ..... es documentaren formant part del sediment superficial i, possiblement, poden relacionar - se amb erosions naturals del terreny.

En aquest sentit cal parar esment en l'observació del plànol, en el qual s'aprecia com el camí del Solà de Baix desapareix a pocs metres a l'oest del barranc i torna a resseguir-se, ja a l'altra banda, a la partida de les Gavarrelles, aproximadament a l'alçada d'on es bifurca amb el camí del Solà de Dalt. Aquest tram coincideix, justament, amb la zona definida per la vil·la de la Serreta. Així, aquest fet podria indicar l'acció dels terraplanaments agrícoles que, sens dubte, haurien esborrat el camí degut al rebaixament del terreny, cosa que explicaria el fet que el nivell natural es documenti en una cota tan alta i que no s'hagi pogut localitzar evidències arqueològiques, ja que, en el cas que la vil·la assolís el tram prospectat, aquesta s'hauria vist també afectada pels moviments de terres.

El tram comprés entre la vil·la de la Serreta i la vil·la dels Horts marca una clara pendent cap al barranc, en direcció est - oest. Malgrat l'abundància de material ceràmic recuperat, s'ha pogut documentar com just sota la coberta vegetal, el nivell natural assoleix una cota de - 30 - 60 cm.

Tanmateix cal valorar aquesta dada, especialment pel que fa a l'abundància de material ceràmic i, possiblement, relacionar - la amb la influència de la ciutat d'Aeso. La dispersió de materials podria indicar la presència d'algun abocador d'escombreries en un indret proper.

Afectació arqueològica

Davant el fet que no s'ha pogut documentar restes arqueològiques en tot el tram sondejat i que el nivell natural es documenta en una cota d'uns - 0.30 m., el **sondeig arqueològic** realitzat en el tram de jaciment delimitat que queda afecta pel traçat de la

carretera i que correspon als quilòmetres PK 41 + 900 al PK 41 + 620, es pot considerar **negatiu pel que fa a l'evidència de restes arqueològiques.**

Igualment, es pot considerar **negatiu en quan a la presència de restes arqueològiques** el tram de la carretera situat entre la vil·la de la Serreta i la vil·la dels Horts, que correspon als quilòmetres PK 41 + 100 al PK 41 + 620.

Proposta d'intervenció

Malgrat tant la prospecció com el sondeig es poden considerar negatius per que fa a l'evidència de restes arqueològiques, seria convenient continuar el seguiment arqueològic durant els posteriors treballs de moviments de terres que s'efectuïn durant la construcció de la carretera, especialment en els indrets immediats a la zona delimitada.

VIL·LA DELS HORTS

Identificació

Tipus de jaciment: Vil·la

Cronologia: Època romana (República – Alt Imperi – Baix Imperi)

Situació

Municipi: Isona i Conca Dellà

Comarca: Pallars Jussà

Coordenades topogràfiques: 31TCG378642

Alçada: 600 m. s.n.m.

Accés: Sortint del camí de la Carrerada, al sud del poble d'Isona, al final mateix d'aquest entre uns horts i els primers camps situats a mà esquerra d'aquest vial.

Situació: Es situa a la partida Vimenelles, entre els barrancs de Solans i de la Colomera.

Descripció

Context arqueològic

El seu emplaçament al capdamunt d'una riera i en la part més baixa d'un glacis que vessa cap al sud –est amb una suau pendent parlen d'una possible orientació eminentment agrària de l'assentament.

El jaciment es situaria entre el camí del Solà i el camí de Sant Salvador de Toló, ambdós interpretats com a eixos viaris de centuriació romana⁴. Durant les prospeccions de l'any 1994, els dos camps prospectats a banda i banda de la granja resultaren negatius en quan a la presència d'evidències arqueològiques; malgrat això, en els camps immediatament al nord dels dos camins es va poder documentar el que es va interpretar com un possible enderroc i diferents estrats amb material ceràmic d'època romana⁵.

Igualment, durant les prospeccions, es va poder documentar com, a partir del s. I dC., a la ciutat d'Aeso, per la seva banda sud, es produïa un creixement fora del recinte de muralles, creixement que coincideix amb el moment de màxim esplendor del la ciutat, quan aquesta adquireix el rang de *municipium*.

Pel conjunt de materials ceràmics recuperats, la vil·la dels Horts, juntament amb Aeso i la vil·la del Tossal de la Collada, suposa una de les primeres evidències del poblament romà a la zona, oferint l'ampli ventall cronològic de vida d'Aeso (REYES, 1991).

⁴ REYES, 1991

⁵ REYES – GARCIA, 1994

Referències arqueològiques

Malgrat no es van poder documentar restes constructives, en el decurs de les prospeccions sistemàtiques realitzades (REYES, 1991) van aparèixer restes de materials ceràmics adscrits a època romana, la qual cosa demostrava l'existència d'un assentament d'aquest moment cronològic. El conjunt de material recuperat presenta un ampli ventall entre el qual cal destacar la presència de Campaniana 'A i B, Terra Sigillata Sudgal·lica i Hispànica, Terra Sigillata Africana A,C i D, àmfora Itàlica, Tarraconense, Africana i Bètica.

T. Reyes (1991) contempla que el fet "que el jaciment es trobi emplaçat enmig de terres altament productives i no en el límit d'aquestes, podria implicar una utilització més intensiva de les terres, de manera que es compensés la pèrdua comparativa que representa dedicar a lloc d'hàbitat o d'activitat zones de bona qualitat". Reyes afegeix que, si bé "el volum i la compacitat de la distribució de la ceràmica farien pensar en l'existència d'un jaciment si hom no tingués en compte el veïnatge d'Aeso". Per a la seva interpretació proposa dues hipòtesis: per una banda, que aquesta distribució correspongui a un gran eixamplament d'Aeso; per altra, que ens trobéssim davant d'un important abocador d'escobrireries situat a la mateixa sortida del *kardo maximus*".

Intervencions anteriors

- T. REYES, 1991. Prospeccions Pallars Jussà
- T. REYES – J.E. GARCIA, 1994. Prospeccions Pallars Jussà

Bibliografia

- REYES, T.: Memòria de les prospeccions arqueològiques a la comarca del Pallars Jussà: El poblament romà a Aeso. Campanya 1991
- REYES, T – GARCIA, J.E.: Memòria de delimitació de la ciutat romana d'Aeso. Isona (Pallars Jussà). Campanya 1994
- Carta Arqueològica: Pallars Jussà. Arxiu d'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya. Servei d'Arqueologia, 1984

Durant el seguiment arqueològic de les obres de construcció de la carretera es va poder constatar que el jaciment es situava entre els quilòmetres PK 40 + 700 i PK 41 + 100 del projecte de traçat i, per tant, quedava afectat per aquest.

Malgrat no hi havia evidència d'estructures, la protecció legal existent del jaciment, així com la recuperació en superfície de material ceràmic, va fer que es realitzés un sondeig arqueològic per tal de poder identificar i valorar l'afectació que produiria la carretera.

El sondeig es va realitzar entre els dies 4 i 6 de juliol del 2001, sota la direcció tècnica d'Eva Solanes i Potrony (Pròleg, d.p.c.).

El tram que afectava la carretera quedava limitat, a l'oest, pel Camí dels Carros i, a l'est, pel Camí de Sant Salvador de Toló, projectant-se uns 80 m. més enllà d'aquest.

El sondeig arqueològic va consistir en l'obertura de diverses cates, amb l'ajuda d'una màquina retroexcavadora MIXTA JCB 3D, en tota la zona que quedava afectada pels posteriors moviments de terra, per tal de poder documentar nivells arqueològics i delimitar possibles estructures.

Donat que, aparentment, no era possible identificar cap sector especialment interessant per iniciar el sondeig i que la ceràmica es dispersava per tot el tram prospectat, es va decidir obrir cates, d'1 m. d'amplada i uns 2 – 3 m. de llargada, cada deu metres i a banda i banda del traçat.

El sondeig va consistir en l'extracció de la coberta vegetal i d'un nivell fosc que presentava evidents signes d'haver estat generat per l'erosió del terreny. Donat que, sota aquest, es van poder documentar un seguit d'estrats que vam interpretar com a nivells arqueològics, el sondeig es va parar en aquest punt.

Davant el fet de no haver pogut localitzar restes constructives i que, aparentment, els nivells documentats eren difícils d'interpretar, es va decidir obrir una de les cates en extensió per tal de valorar el context arqueològic que sondejàvem. Aquesta, es situa a uns 50 m. a l'oest del camí de Sant Salvador de Toló, en la vessant nord del traçat i assoleix una superfície d'uns .....

Igualment, considerant el fet que el camí del Carros està documentat com a una via romana, que manté un tram enllosat just a l'indret en s'acaba en la seva vessant sud i que, immediatament al sud del tram que no queda afectat per la carretera, s'apreciaven restes d'un petit enllosat, es van obrir dues cates a banda i banda del camí que quedava afectat.

Resultats de la intervenció

El sondeig arqueològic realitzat a la vil·la dels Horts, ha permès constatar l'evidència que ens trobem davant d'un jaciment d'època romana, tot i que, ara per ara, resulta difícil d'interpretar.

Igualment, és important assenyalar que el jaciment només es documenta uns 50 m. a banda i banda del camí de Sant Salvador de Toló, donat que el nivell natural es disposa

marcant una lleugera pendent en direcció est – oest, arribant a l'alçada del camí dels Carros a assolir una cota màxima de – 20 / 30 cm.

La realització de la cata en extensió (cata 1) ha permès obtenir una primera seqüència estratigràfica del jaciment, tot i que cal considerar que aquesta només podria correspondre a la zona oberta. És la següent:

- nivell 1 – coberta vegetal. És documenta en una cota de –20 / 30 cm.
- nivell 2 – correspon a un estrat de consistència molt dura, de color fosc, amb un fort component orgànic, graves i material ceràmic erosionat que va des d'època romana fins a època moderna. Es documenta en una cota de – 40 m.
S'ha interpretat com a un nivell generat per l'erosió del terreny.
- nivell 3 – correspon a un estrat de graves petites i mitjanes, amb carbons i una forta presència de material ceràmic. A diferència del nivell 2, el material ceràmic ja no presenta signes d'erosió, són fragments més grans i apareixen barrejats entre les graves, però disposats de forma més o menys plana. El material és plenament romà, sense que s'hagin pogut documentar intrusions modernes. Es documenta en una cota de - 90 cm.
- nivell 4 – correspon a un estrat de cendres i carbons, de textura fina, i en el qual poden apreciar – se fragments ceràmics. Es documenta en una cota de – 1.30 m.
- nivell 5 – correspon a un nivell molt fi (10 cm.) de graves que forma petites bossades en el tall de la secció. Es documenta en una cota de – 1.80 m.
- nivell 6 – correspon a un estrat de cendres i carbons, de textura fina. Es documenta en una cota de – 1.9 m.
- nivell natural – correspon a argiles, de coloració gris fosc.

Sens dubte, el primer nivell arqueològic *in situ* que es documenta és el nivell 3, cosa que indicaria que el jaciment es situaria en una cota d'uns – 0.90 m. sota la coberta vegetal. Igualment, el fet que el nivell 2 es documenti per tot el tram obert positiu permet intuir que ens trobem davant d'un estrat que amortitza el jaciment i permet apuntar que, aquest, es limitaria als 50 m. a banda i banda del camí de Sant Salvador de Toló i fins al que seria més o menys l'eix central del traçat de la carretera.

Durant l'obertura en extensió de la cata 1, s'ha pogut identificar, també, part d'un mur de pedra seca, fet a base de pedres d'uns ..... del qual s'ha pogut documentar una amplada mínima d'uns ..... i una llargada mínima d'uns ..... Tanmateix, l'estructura sembla que continuaria en direcció sud, indret on comença a apuntar el que sembla gran carreu.

Hem de destacar, també, la gran quantitat de material ceràmic recuperat durant la prospecció i el sondeig. Tal i com ja hem esmentat, en els nivells 1 i 2, la ceràmica presentava evidents signes d'erosió, es caracteritzava per estar molt fragmentada i per representar una cronologia que abarcava des d'època romana fins a època moderna.

En el nivell 3, el material ceràmic es caracteritzava per no mostrar evidències d'erosió, i per, malgrat ser fragments, haver estat trencats d'antic. El context cronològic en el qual s'ubicaven els materials és plenament romà. D'entre aquests materials, hem de destacar la forta presència d'àmfora itàlica i de ceràmica pintada ibèrica, que apareix amb vernís negre, terra sigil.lada hispànica, terra sigil.lada africana i ceràmica comuna.

Malgrat, ara per ara, només puguem treballar amb hipòtesis, no sembla arriscat plantejar el supòsit que ens trobem davant d'algun nucli habitat. Els límits dels sondeigs no permeten identificar si el tram obert correspon a l'interior o a l'exterior d'un habitatge; tanmateix, les característiques que presenta el nivell 3: la disposició dels components, la forta presència de material ceràmic clarament romà... permeten intuir que ens trobaríem davant d'algun possible de nivell d'ús, que identificariem amb un paviment o, potser, amb un carrer.

En aquest sentit, malgrat les poques dades que disposem, semblaria que podríem continuar treballant amb la hipòtesi ja plantejada per Teresa Reyes, en la qual el jaciment s'identificaria amb un eixamplament d'Aeso o bé amb un abocador d'escombreries situat a les afores de la ciutat.

Afectació arqueològica

Malgrat el jaciment es situa a en cota molt baixa i que els treballs de traçat de la carretera, aparentment, no haurien d'afectar – lo donat que en aquest punt no es produeix cap tipus de rebaixament del terreny, cal tenir present que els treballs de construcció de la carretera segellaran la informació que pot transmetre el jaciment.

Així, tot i que la construcció de la carretera no malmet el jaciment ja que no l'afecta directament, sí que impedeix valorar i entendre la vil·la dels Horts, com a jaciment i com a part integrant del territori romà d'Aeso, en el sentit que mai no es podrà determinar ni interpretar.

Proposta d'intervenció

Una vegada delimitada l'extensió i la potència del jaciment, la proposta d'intervenció es planteja en dos punts:

- extracció de la coberta vegetal i del nivell 2 en tota l'extensió del jaciment, a fi d'obtenir la planimetria i valorar les restes arqueològiques.
- excavació del jaciment, a fi d'interpretar les restes arqueològiques com a part del conjunt del territori romà d'Aeso.

CASTELL DE CASTELLTALLAT

Identificació

Tipus de jaciment: Castell
Cronologia: Medieval (1130 – 1492) i Modern

Situació

Municipi: Isona i Conca Dellà - Conques
Comarca: Pallars Jussà
Coordenades topogràfiques: 31TCG344651
Alçada: 520 m. s. n. m.
Accés: Cal agafar el camí que hi ha a la sortida del poble de Conques en direcció a Tremp i desviar – se a l'esquerra quan s'acaba l'aterrament de les últimes cases del poble.
Situació: El Castell es situa dalt d'una cinglera que domina la vall del riu Gavet.

Descripció

Referències arqueològiques

El castell presenta un perímetre murat dins del qual es poden distingir diferents àmbits malmesos dels que es podria distingir una possible torre i una habitació voltada que podria correspondre a un aljub.

Aquest edifici hauria tingut diferents refraccions que podrien haver perdurat fins a convertir-se en un mas, moment en el que podrien quedar adscrits una sèrie d'àmbits disposats per la pendent sud – oest.

Durant les prospeccions de 1984 en van poder recollir en superfície fragments ceràmics corresponents als diferents moments d'utilització del castell, des de grisa medieval fins a blanca i blava d'època moderna.

L'indret es coneix amb el nom del Mas de Castelltallat.

A uns 200 m. del castell es situa Les Cambretes del Mas, jaciment que sembla que, per toponímia, caldria relacionar amb Castelltallat. Es tracta de cambres (entre 15 i 20) excavades a la cinglera, unides per galeries de parets regulars i rectes en les quals s'aprecia la marca de les eines metàl·liques. En algunes d'aquestes cambres queden evidències de retalls a mode de finestres. El sòl de la cambra correspon a margues naturals, per la qual cosa no hi ha restes de sediment arqueològic.

Notícies històriques

Les primeres referències històriques al Castell es situen al s. XI, quan es conquerit per Arnau Mir de Tost. Entre els anys 1055 i 1098, Ramon V i Valença estableixen la batllia de "Castel Tallad" als seus feudataris Otger i Arnau.

Posteriorment, el 1116 el Castell apareix esmentat en el testament d'Arnau Valgari que, a punt d'anar a visitar el Sant Sepulcre a Terra Santa, el deixa a la seva mullar en usdefruit juntament amb les seves possessions, amb la condició que si moria durant el viatge, el patrimoni s'havia de repartir entre les seves dos fills Pere Arnau i Guillem.

El 1381 el Castell tenia cinc focs i depenia d'Arnau d'Orcau, senyoriu del qual en dependria en el futur.⁶

Intervencions anteriors

- REYES, T., 1989. Prospeccions al Pallars Jussà

Bibliografia

- Catalunya Romànica, vol. XV: "El Pallars", 1993. Ed. Gran Enciclopèdia Catalana
- Gran Geografia Comarcal de Catalunya, vol. 12: Ed. Pallars, la Ribagorça i la Llitera, 1984
- MÓRA, F.: Rutes i castells del Pallars; ed. Garsineu, Tremp 1996
- Carta Arqueològica: Pallars Jussà. Arxiu d'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya. Servei d'Arqueologia, 1984

---

⁶ MÓRA, F., Op. cit. Pàg. 39

Durant el seguiment arqueològic de les obres de construcció de la carretera es van poder documentar un seguit d'estructures associades al Castell de Castelltallat que han de ser afectades pel traçat de la carretera i que corresponen al quilòmetre PK 45 + 200 – PK 45 + 300 del projecte de traçat de la Variant del Port de Comiols, eixamplament i millora del traçat de la carretera C- 1412 en el tram entre Biscarri i Figuerola d'Orcau.

Malgrat aquest traçat no afectava al Castell ni a les Cambretes del Mas, la documentació d'aquestes estructures, que es disposaven seguit la falda del tossalet i, de les quals, algunes semblaven poder – se relacionar amb enterraments, així com la recuperació en superfície de material ceràmic, va fer que es realitzés un sondeig arqueològic per tal de poder identificar - les i valorar l'afectació que produiria la carretera.

El sondeig es va realitzar entre els dies 2 i 3 de juliol del 2001, sota la direcció tècnica d'Eva Solanes i Potrony.

Característiques del sondeig

El sondeig arqueològic va consistir en l'extracció de la capa vegetal en tota la zona que quedava afectada pels posteriors moviments de terra, per tal de poder delimitar les estructures i la possible documentació de nivells arqueològics.

Realitzada aquesta tasca, en la vessant sud – oest del turó, es va netejar el tall d'un antic barranc per tal d'aconseguir una secció del terreny i documentar la potència dels nivells antròpics.

Vist que en terreny natural apareixia a una cota màxima de – 0.90 m. es van obrir set cates d'1 m. d'amplada per uns 2.5 m. de llargada aproximadament, orientades cap al sud – oest, des del barranc en direcció a l'esplanada del turó, just a l'indret on es localitzaven les estructures que havíem identificat com a enterraments.

Resultats de la intervenció

Durant la intervenció es van poder documentar vuit estructures que es disposaven en direcció sud – est cap a nord – oest, formant una línia més o menys regular, i que es caracteritzaven per contenir tres lloses de secció plana enclavades verticalment, d'1 m. d'amplada aproximadament. En tots el casos es tractava de tres lloses de mesures desiguals d'uns 29 cm. de llargada i uns 11 cm. d'amplada la primera, 30 cm. de llargada i 5 cm. d'amplada la segona i, 23 cm. de llargada i 5 cm. d'amplada la tercera.

Tot i que la disposició de les lloses plantejava la possibilitat que es tractés d'enterraments relacionats amb el Castell, el sondeig ha permès constatar la no evidència de restes arqueològiques. Malgrat la interpretació d'aquestes és difícil de

precisar, caldria associar – les a alguna mena d'estructura relacionada amb els treballs agrícoles, potser amb alguna mena de fita o de senyal.

Igualment, el sondeig va permetre documentar un mur de còdols, que s'estenia en direcció nord - oest a sud - est, de dues filades d'amplada. El mur del qual es va poder documentar una llargada de 5.90 m. i que continuava en direcció est, assolí una profunditat màxima de 0.30 m. i una amplada màxima de 0.70 m.

El sondeig arqueològic ha permès relacionar el mur amb els treballs agrícoles i identificar – lo com un marge de terraplè.

Aquesta dada ha permès relacionar totes les estructures que es disposaven a la vessant sud – oest del turó amb marges i estructures possiblement relacionades amb el Mas. Dins d'aquestes, hem de destacar un seguit d'amuntegaments de pedres en els indrets on la roca natural formava petites illes elevades, molt ben col·locades, que, possiblement, correspondrien a solucions per guardar les pedres.

El material ceràmic recollit en superfície (blau català, melats...) correspon a pocs fragments molt erosionats que s'identifiquen als moments d'ocupació del castell d'època moderna.

Afectació arqueològica

Davant l'evidència que en tota la vessant sud – oest del turó, el nivell natural es documenta en una cota d'uns – 0.30 m. i que assoleix una cota màxima, a l'alçada del barranc, d'uns – 0.90 m. degut al procés d'erosió, i que les estructures documentades es relacionen amb treballs agrícoles moderns, **el sondeig arqueològic realitzat a la vessant sud – oest del turó i que correspon als quilòmetres PK 45 + 200 al PK 45 + 300 de la carretera, es pot considerar negatiu pel que fa a l'evidència de restes arqueològiques.**

Proposta d'intervenció

Arqueològicament no es contempla cap impediment per a què la carretera destrueixi les estructures documentades. Tanmateix, en el cas que durant la construcció d'aquesta es produeixin moviments de terra en les zones immediates al castell, seria convenient que es realitzés el seguiment arqueològic dels treballs per tal de documentar altres possibles jaciments.

Identificació

Tipus de jaciment: Vil·la

Cronologia: Època romana (Alt Imperi – Baix Imperi)

Situació

Municipi: Isona i Conca Dellà

Comarca: Pallars Jussà

Coordenades topogràfiques: 31TCG395644

Alçada: 630 m. s. n.m.

Accés: Sortint d'Isona per la carretera en direcció a Artesa Segre, cal agafar el camí vell d'Isona. El jaciment es situa per tot el camp que queda a mà dreta fins a l'alçada on el camí forma una petita corba que gira cap a l'esquerra.

Situació: El jaciment es situa en una vessant d'una terrassa fluvial, a la partida de Llorís.

Descripció

Context arqueològic

Per la morfologia del terreny en el qual s'assenta, caldria situar-lo dintre dels grups d'assentaments de terrassa a baixa cota que aprofiten terres de bona qualitat.

La vil·la de Llorís representa la localització oriental més important de tots els jaciments inventariats durant les campanyes de prospecció de l'*ager aesonensis*. Les localitzacions de ceràmica permeten identificar – la dins el conjunt de troballes efectuades en llocs plans, com a molt sobre lleugeres elevacions que dominen el terreny circumdant, petits relleus marginals pertanyents al Glacis Plio – Quaternari que s'emmarquen en les zones de Glacis Mitjà – Alt (REYES, 1991).

Referències arqueològiques

Malgrat no s'apreciaren restes constructives, en el decurs de les prospeccions sistemàtiques realitzades (REYES, 1991) es van poder localitzar restes de materials ceràmics pertanyents a època romana, representant una localització d'especial rellevància respecte al mida.

El conjunt de materials apareguts correspon a una petita quantitat de vaixel·la de taula com són Terra Sigil·lada Sudgàlica i Hispànica, Terra Sigil·lada Africana A, certa quantitat d'àmfores tarraconense, bètica i africana, així com ceràmica comuna.

Intervencions anteriors

- T. REYES, prospeccions al Pallars Jussà, 1989
- T. REYES, prospeccions al Pallars Jussà, 1991

Bibliografia

- REYES, T.: Aproximació al poblament romà a les rodalies d'Aeso: Assaig metodològic; Tesi de Llicenciatura, 1991. INÈDITA
- REYES, T.: Memòria de les prospeccions arqueològiques a la comarca del Pallars Jussà: el poblament romà a Aeso. Campanya 1991.
- Carta Arqueològica: Pallars Jussà. Arxiu d'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya. Servei d'Arqueologia, 1984

Durant el seguiment arqueològic de les obres de construcció de la carretera es va poder constatar que el jaciment es situava entre els quilòmetres PK 39 + 400 al PK 39 + 900 del projecte de traçat i, per tant, quedava afectat per aquest.

Malgrat no hi havia evidència d'estructures, la protecció legal existent del jaciment, així com la recuperació en superfície de material ceràmic, va fer que es realitzés un sondeig arqueològic per tal de poder identificar i valorar l'afectació que produiria la carretera.

El sondeig es va realitzar entre els dies 9 i 11 de juliol del 2001, sota la direcció tècnica d'Eva Solanes i Potrony (Pròleg, d.p.c.).

Característiques del sondeig

En sondeig arqueològic es va realitzar en tot el tram del camp que es veia afectat pel traçat de la carretera, limitat pel camí vell d'Isona, a l'est, i, un petit camí localitzat a l'oest.

Davant la gran quantitat de material ceràmic que apareixia en superfície una vegada havia passat la màquina desbrossadora, i donada l'extensa superfície que, en principi, ocupava el jaciment, abans d'iniciar el sondeig arqueològic es va realitzar una segona prospecció d'alta intensitat per tal de poder delimitar un espai on s'evidenciessin més restes arqueològiques.

Aquesta segona prospecció va posar de manifest que l'indret on es concentrava un índex més elevat de material ceràmic, pedres, morter de calç... era justament a la zona on el terreny presenta una lleugera elevació que es disposa en direcció est i oest.

Delimitada aquesta zona, el sondeig arqueològic va consistir en l'extracció de la capa vegetal, per tal de poder delimitar les estructures i la possible documentació de nivells arqueològics.

Donat que els nivells arqueològics es situen en una cota de - 10 / 15 cm. des de la coberta vegetal, es va procedir a obrir una cata en extensió d'uns 5 m. d'amplada per uns 5 m. de llargada, per tal de poder identificar les restes arqueològiques que afloraven un cop s'havia netejat la coberta vegetal.

Identificada aquesta zona, amb l'ajuda de la màquina, es van realitzar un seguit de cates cada deu metres, a banda i banda del traçat, per tal de delimitar la superfície on es concentrava el jaciment i aconseguir una seqüència estratigràfica del mateix que en permetés valorar la potència.

El sondeig arqueològic realitzat a la vil·la de Llorís ha permès constatar l'evidència que ens trobem davant d'un jaciment d'època romana que, en el traçat afectat per la carretera, ocupa una extensió d'uns 300 m. en direcció est – oest.

Malgrat l'intent d'aconseguir una seqüència estratigràfica d'aquest, el fet que les restes es situïn en una cota d'uns – 10 cm. en els trams més alts ens ha obligat a no rebaixar el terreny més avall d'on apareixien les evidències arqueològiques. Tanmateix, sí que s'ha pogut documentar el nivell natural en les cates de delimitació, documentant – se a uns – 20 / 30 cm. de la superfície. La documentació de la rasa d'un arreu, que assolía una profunditat d'uns – 20 / 30 cm., recolza aquesta valoració. Ambdues dades permeten suposar que, possiblement, en aquest tram, el jaciment ha estat fortament arrasat pels terraplanaments agrícoles.

Tanmateix, en el tram obert en extensió, s'ha pogut documentar l'aflorament del que sembla un petit enllosat (potser un mur) que sembla que es disposa en direcció est – oest. Al sud d'aquest hem documentat un retall, d'1 m. de llargada per uns 40 cm. d'amplada, aproximadament, la paret del qual presenta *tegulae* fragmentades. A primer cop d'ull, sembla que ens trobaríem davant d'un possible enterrament.

Al nord de l'enllosat, sota un primer nivell de color marronós que presenta restes de calç, carbons, pedres i moltíssima ceràmica, apunta un crani, del qual, ara per ara, no en podem determinar l'espècie.

En les altres cates positives, s'han documentat nivells de cendres o nivells que podrien interpretar – se com a parts d'un enderroc. En aquest sentit, cal destacar que en la cata positiva situada més a l'oest s'han documentat pedres que semblen correspondre a un mur.

En quan als materials recuperats, és important destacar la gran quantitat de *tegula* que aflora pertot, cosa que podria indicar que, en alguna part del camp, la vil·la es trobés a nivell de la caiguda de la teulada. Hem de destacar, també, un fragment d'estuc de color vermell, de molt bona qualitat i amb un acabament de la superfície que recorda als estucs de les termes.

Afectació arqueològica

El sondeig arqueològic ha permès constatar com el traçat de la carretera afecta directament a la vil·la de Llorís, en el tram prospectat. Igualment, els escassos – 20 cm. en els quals apareixen les restes converteixen el jaciment en un espai vulnerable a qualsevol moviment de terra o, fins i tot, al pas de qualsevol vehicle.

A aquest fet cal afegir que, el projecte de traçat de la carretera contempla l'accés est a Isona pel mig del camp on les prospeccions de l'any 1991 hi documentaren també la vil·la. Per motius que s'escapen de les nostres possibilitats, en el moment d'escriure aquest informe ha estat impossible de poder sondejar el tram de l'accés. No obstant, els resultats de les prospeccions de l'any 1991 assenyalen importants concentracions d'evidències arqueològiques en aquest tram.

Igualment, a part de la destrucció de la vil·la que suposa el traçat de la carretera, cal assenyalar que, en el cas que en la zona d'accés es documentin restes arqueològiques, amb la construcció d'aquest es desconnectarà el jaciment en dues meitats.

Proposta d'intervenció

Davant l'evident afectació a la vil·la de Llorís que provocarà la construcció de la carretera, la proposta d'intervenció es fonamenta en:

- prohibició d'efectuar cap tipus de moviment de terres pels voltants del jaciment sense el consentiment del Servei d'Arqueologia. Igualment, donada la cota tan alta en la qual apareixien les estructures, seria convenient tancar tota la zona i prohibir la circulació de vehicles.
- realització del sondeig arqueològic en la zona de l'accés est a Isona.
- extracció de la coberta vegetal en tot el tram que ocupa el jaciment, per tal d'obtenir la planimetria i valorar el conjunt de les restes arqueològiques.
- excavació en extensió de tot el jaciment, per evitar que la construcció de la carretera en generi la desconnexió i pugui interpretar – se com un conjunt.

Identificació

Tipus de jaciment: Necròpolis
Cronologia: Indeterminada

Situació

Municipi: Isona i Conca Dellà
Comarca: Pallars Jussà
Coordenades topogràfiques:
Alçada:

Accés: Sortint d'Isona per la carretera en direcció a Artesa Segre, cal agafar el camí vell d'Isona. El jaciment es situa en el camp immediat a la carretera que ens queda a mà esquerra.

Situació: El jaciment es situa en un camp que marca una lleugera pendent en direcció nord – sud, limitat a l'est pel camí vell d'Isona i, a l'oest, pel barranc de la Colomera, just quan aquest marca una petita desviació cap al nord.

Descripció

Context arqueològic

Malgrat sense l'excavació resulta difícil de precisar el context i la cronologia del jaciment, la proximitat respecte a la vil·la de Llorís planteja la hipòtesi que ambdós jaciments vagin directament relacionats.

Arqueològicament, el jaciment representa la primera necròpolis documentada situada en un punt allunyat del poble d'Isona

Referències arqueològiques

Inèdites

Bibliografia

Inèdita

Motius de la intervenció

La possible afectació al patrimoni arqueològic que implicava el projecte del traçat de la "Variant del Port de Comiols" corresponent a l'eixamplament i millora de traçat de la carretera C - 1412 en el tram entre Biscarri i Figuerola d'Orcau, va contemplar el seguiment arqueològic de les obres de construcció de la carretera.

Característiques de la intervenció

La prospecció arqueològica ha consistit en caminar per tot el traçat de la carretera una vegada havia passat la màquina desbrossadora, amb l'objectiu d'identificar tant els jaciments catalogats a la Carta Arqueològica com altres possibles.

Una vegada va resultar identificat un enterrament, es va demanar l'ajuda d'una màquina retroexcavadora per tal de poder extreure la coberta vegetal en una petita superfície i valorar la importància del jaciment.

La coberta vegetal es va netejar en un espai d'uns 5 m. d'amplada per uns 5 m. de llargada, rebaixant no més d'uns - 10 / 20 cm.

Resultats de la intervenció

Durant la prospecció arqueològica del traçat de la carretera es va poder documentar un nou jaciment, fins ara inèdit, que quedava afectat pel traçat de la carretera entre els quilòmetres PK 39 + 260 i el PK 39 + 400.

Aquest consisteix en una necròpolis, de la qual s'han documentat, de moment, vuit enterraments.

Es tracta d'enterraments amb coberta i caixa de petites lloses, que sembla que es disposarien per tot el traçat de la carretera. Tanmateix, els enterraments apareixen en una cota d'uns - 10 / 15 cm., cosa que fa que es mostrin fortament arrasats pels terraplanaments agrícoles i, en alguns casos, només es documenti la llosa del fons. Tanmateix, hem pogut constatar com els enterraments que es troben més arrasats es disposen des de l'eix central de la carretera fins al marge, en direcció nord - sud, sector on es documenta directament el nivell natural, mentre que des de l'eix cap al centre del camp, es documenta un nivell de coloració marronosa que sembla que podria amortitzar els enterraments. De ser així, alguns dels enterraments podrien conservar - se intactes.

Hem pogut documentar, també, un gran retall al nivell natural que es disposa en direcció nord - sud, a l'oest dels enterraments documentats. El retall està reomplert per pedres, algunes de les quals podrien respondre a alguna possible d'estructura.

Afectació arqueològica

El sondeig arqueològic ha permès constatar com el traçat de la carretera afecta directament a la Necròpolis de Vanivell en el tram prospectat. Igualment, els escassos – 10 / 15 cm. en els quals apareixen les restes converteixen el jaciment en un espai vulnerable a qualsevol moviment de terra o, fins i tot, al pas de qualsevol vehicle.

Proposta d'intervenció

Davant l'evident afectació a la Necròpolis de Vanivell que provocarà la construcció de la carretera, la proposta d'intervenció es fonamenta en:

- prohibició d'efectuar cap tipus de moviment de terres pels voltants del jaciment sense el consentiment del Servei d'Arqueologia. Igualment, donada la cota tan alta en la qual apareixien les estructures, seria convenient tancar tota la zona i prohibir la circulació de vehicles.
- extracció de la coberta vegetal en tot el tram que ocupa la necròpolis, per tal de delimitar el jaciment, documentar nous enterraments i possibles estructures i valorar el conjunt de les restes arqueològiques.
- excavació en extensió del jaciment.

FORN DE CALÇ

Identificació

Tipus de jaciment: Forn de calç
Cronologia: Indeterminada

Situació

Municipi: Isona i Conca Dellà

Comarca: Pallars Jussà

Coordenades topogràfiques:

Alçada:

Accés: Sortint d'Isona per la carretera en direcció a Artesa Segre, cal agafar el camí vell d'Isona i seguir – lo fins que ens trobem davant dels primers horts. El forn es situa a pocs metres de la primera corba del camí, enclastat en el marge que separa el camí del camp.

Situació: El forn es situa a la riba oest de la necròpolis de Vanivell, al peu del camí vell d'Isona, que separa la vil·la de Llorís de la Necròpolis.

Descripció

Context arqueològic:

Malgrat la intensa activitat que s'ha dut a terme dins del municipi per tal de documentar jaciments arqueològics, el forn de calç suposa l'únic testimoni d'aquest tipus d'activitat localitzat fins al moment a la zona.

Per paral·lelisme podria relacionar – se amb el forn de calç de Sort.

Referències arqueològiques

Inèdites

Bibliografia

Inèdita

Motius de la intervenció

La possible afectació al patrimoni arqueològic que implicava el projecte del traçat de la "Variant del Port de Comiols" corresponent a l'eixamplament i millora de traçat de la carretera C - 1412 en el tram entre Biscarri i Figuerola d'Orcau, va contemplar el seguiment arqueològic de les obres de construcció de la carretera.

Característiques de la intervenció

La prospecció arqueològica ha consistit en caminar per tot el traçat de la carretera una vegada havia passat la màquina desbrossadora, amb l'objectiu d'identificar tant els jaciments catalogats a la Carta Arqueològica com altres possibles.

Malgrat el forn no entrava dins del tram afectat per la carretera, el fet que la prospecció contemplés, també, les zones immediates a aquest en va permetre la documentació.

Resultats de la prospecció

Durant la prospecció arqueològica del traçat de la carretera es va poder documentar un nou jaciment, fins ara inèdit, que quedava afectat pel traçat de la carretera entre els quilòmetres PK 39 + 260 i el PK 39 + 400.

Aquest consisteix en un forn de procés, destinat a l'obtenció de calç; de planta semicircular, devia estar constituït a partir d'una gran cavitat, alguns pams sota terra i limitada lateralment per parets de pedra i amb una obertura inferior per alimentar-lo.

Malgrat l'ampliació del camí vell d'Isona va afectar part de la boca, el forn conserva com a mínim quatre metres d'alçada.

A simple vista, per tipologia, sembla que podria relacionar-se amb el forn de calç de Sort. En la part inferior de l'alçat s'aprecien uns forats a la paret que podrien correspondre als espais per aguantar la graella. Aparentment, el forn conserva un estat de conservació força bo.

Afectació arqueològica

Malgrat el traçat de la carretera sembla que no afecta directament el forn, el projecte d'obra contempla un important rebaixament de terres a pocs metres, cosa que li suposa un elevat risc de degradació.

Proposta d'intervenció

El rebaixament de terres que s'ha de produir a uns tres metres escassos del forn podria arribar a comportar l'enderroc d'aquest, per la qual cosa es proposa:

- la documentació fotogràfica i planimètrica.
- l'excavació sistemàtica dels nivells arqueològics que puguin conservar – se dins del forn.